

Amit a könyvtáros tud...

A könyvtáros és az akadémiai írástudás

Előző dolgozatomban a műfajok fontossága kapcsán már említettem az akadémiai írástudás kérdését és annak másodlagos, sőt – sokak szerint – harmadlagos jellegét.¹ Ezzel kapcsolatban meg kell ismételnem, hogy az akadémiai írástudás a tudományos írás és olvasás ismereteit, készségeit, képességeit foglalja magában. Ne felejtjük el azt sem, hogy az akadémiai írástudás az információs műveltség kontextusába illeszkedik. Ezek között az ismeretek és készségek között van több olyan is, amellyel rendelkezik a könyvtáros, bár maga sincsen tisztában vele, milyen fontos készségek ezek egy egyetemi hallgató, oktató vagy kutató számára. Amit tehát a könyvtáros tud, az mások számára egyáltalán nem olyan kézenfekvő. Mindezt még sok egyetemi polgárnak el kell sajátítania.

Tudnunk kell például, miként hivatkozunk elektronikus dokumentumokra. Erre vonatkozóan minden fontos tudnivaló megtalálható Pálfi Éva dolgozatában², amelyet persze ismernie kellene minden szakdolgozónak és minden tudományos írás szerzőjének.

Ugyanakkor nem csak elektronikus dokumentumokra hivatkozunk. Bár tudományterületenként eltérő módon, de egyre inkább növekszik az igény arra, hogy az oktatók és kutatók külföldön, nemzetközi folyóiratokban publikáljanak, legyen szó elektronikus vagy papíralapú folyóiratokról. A cikkek írása közben időről-időre felmerül, hogy az adott folyóiratban előírják egy-egy meghatározott stílus előírásainak követését. A két legismertebb hivatkozási stílus az *MLA* (The Modern Language Association of America) és az *APA* (The American Psychological Association) kézikönyveiben található meg. Ezek a nyomtatott kézikönyvek és legújabb kiadásaik viszonylag kevés hazai könyvtárban lelhetők fel, viszont használhatjuk az interneten, ingyenesen elérhető forrásokat.³ Megint ki más lehetne, mint a könyvtáros, aki ezt tudja?

Ismét utalnom kell korábbi írásomra, hiszen ott az információs műveltség és a referálás kapcsolatáról szóltam. A referálás mostani témánk szempontjából is fontos. A tudományos folyóiratok gyakran megkövetelik szerzőiktől, hogy cikkeik mellé autoreferátumot készítsenek. Ez is számos olyan ismeretet tételezne fel, amit – legalábbis részben – a könyvtárosképzésben megkapunk.

Sokan vannak azon a véleményen, hogy nem szükséges tudnunk, miként végzi tevékenységét a referáló, elég, ha a referátum megfelel a neki szánt funkcióknak. A referátumok gyakran nem megfelelő minősége azonban vizsgálódásra készlet. A referálás folyamatának feltárása ugyan nem fog automatikusan jobb referátumok elkészítéséhez vezetni, de tudnunk kell, hogy a referálás tanulható és tanulandó tevékenységek sora. Ez annak ellenére így van, hogy rendszerint valamely szervezet, intézmény megbízásából készítünk referátumokat. Hogy miként végezzük munkákat, arra nézve sokszor csak szóbeli, informális eligazítást adnak.⁴

Ha mégis rendelkezésre állnak referálási útmutatók, ezek az útmutatót kibocsátó szervezettől függenek, és igen változó lehet a minőségük⁵; ráadásul elsősorban a jól mérhető jellemzőket írják elő konkrétan. Ilyen mindenekelőtt a referátum terjedelme, de ide sorolható általánosságban vett tartalma, a nyelvtani szabályok betartása és a bekezdésekre tagolás szükségessége vagy annak elvetése.⁶

Emellett el kell mondanunk azt is, hogy a referálás kevésbé szabványosított, mint számos, a könyvtárakhoz kötődő tevékenység, aminek fő oka, hogy a referálást jelentős részben nem könyvtárak, hanem kiadók végzik.⁷

Itt kell utalnom arra, hogy az a – viszonylag széles körben elterjedt – vélekedés, hogy a referálás művészet, nemcsak túlzás, hanem némi értelmezési pontatlanság következtében jött létre. A referálást ugyanis mindenekelőtt Edward Cramm könyvének címe nyomán szokták művészetnek tekinteni. A *The art of abstracting* címben⁸ az *art* szó azonban ebben a szövegösszefüggésben nem annyira művészetet, mint kézművességet jelent.

Nem művészet tehát, de a referálást mégis tanulni kell. Az a tradicionális vélemény ugyanis, miszerint minden szakember tárgyismereténél fogva tud referátumot írni, aligha tartható, bármennyire hozzátartozik is a tudományos munka hétköznapijához. A referálással szemben ugyanis szakmai és társadalmi követelmények fogalmazódnak meg. Ezek meghatározzák azt, hogy referálóként személyek meghatározott köre működhet, nevezetesen olyan személyeké, akiket speciálisan erre felkészítettek, megfelelő ismeretekkel és készségekkel rendelkeznek.⁹

Számos folyóirat kér kulcsszavakat is a cikkekhez. Itt is mondhatnánk, hogy a könyvtáros már mindent tud, hiszen tanult tartalmi feltárást. Ez igaz is, mindazonáltal érdemes egy kicsit elidőznünk itt, és James Hartley¹⁰ és szerzőtársa¹¹ néhány tanácsát is megfogadnunk.

- Ne használjunk túl általános kifejezéseket, és ne ismételjük meg a címben szereplő kulcsszavakat!
- Kerüljük a rövidítések használatát!
- Személynevek csak akkor szerepeljenek kulcsszóként, ha azok a terminus részei!
- Ha valaminek az elnevezésére több eltérő terminus létezik, vagy ilyet korábban használtak, tüntessük fel az alternatív elnevezéseket is!

Hogy mire jók a kulcsszavak, azt mi, könyvtárosok jól tudjuk. Érdemes viszont felhasználóinkat arra emlékeztetni, hogy a folyóiratokban közölt kulcsszavakat a webes keresésekben is jól használhatják.

Mindez jól beleilleszthető az információs műveltség kontextusába. A könyvtáros rendelkezik információs műveltséggel, vagy legalábbis nagyobb az iránta való fogékonysága, érzékenysége, hiszen a felhasználóképzésnek vannak hagyományai. Igaz, a felhasználóképzés elsősorban a felsőoktatási könyvtárak felhasználóinak képzését jelenti, és a könyvtárosoknak sokat kellett és kell harcolniuk azért, hogy ez valóban beépüljön az oktatásba. Mindenesetre a képzésben találkoznak vele, ahogyan az információs műveltség oktatása is megjelent az alapképzésben. Jómagam egyelőre egy minimális programot valósítok meg ezen a téren. Ennek keretében a hallgatók megismerhetik az információs műveltség definícióját, viszonyát az írástudáshoz, funkcionális írástudáshoz, a digitális írástudáshoz. A hallgatók megtudhatják, mi is teszi szükségessé, hogy a felhasználóképzés ed-

digi keretein túl terjedő információs műveltségről beszéljünk, és szükségességével számoljunk.

Az információs műveltség kérdése mostanában talán több figyelmet kap. Olvashatunk arról, hogy fontos részévé kell válnia a kompetencia-alapú tanárképzésnek úgy, hogy a tanárjelöltek tudása, attitűdjei és képességei között ott kell lennie az információs igények megfogalmazásának, az információ kritikus értékelésének, továbbá az információs intézményrendszer ismeretének és a vele kapcsolatos véleményalkotásnak.¹²

Egy brit tanulmányról szóló híradás¹³ nyomán nemrégiben olvashattunk arról, hogy a bennünket mind nagyobb mértékben elárasztó elektronikus információt egyre kevésbé vagyunk képesek feldolgozni, amely jelenség különösen igaz a fiatalokra. A veszély főként az 1993 után született, Google-generációnak mondott csoportot fenyegeti. Nekik ezért információs műveltségre van szükségük. Ez a generáció kevés segítséget kap a lassúbb információáramláson szocializálódott, így az alaposabb kereséshez szokott idősebb nemzedékektől, amelyek kevésbé élnek az újabb információs források és technikák adta lehetőségekkel. Lehet, hogy a két generáció között a könyvtárosok jelenthetik a kapcsolatot? – kérdezi ennek kapcsán Mikulás Gábor.¹⁴

JEGYZETEK

- 1 Koltay Tibor: Az információs műveltség és a referálás. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2008. 3. sz., 29-31. p.
- 2 Pálfi Éva: Hogyan hivatkozzunk az elektronikus forrásokra? = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1999. 8. sz., 322-327. p.
- 3 Lásd még Koltay Tibor: Virtuális, elektronikus, digitális. Elméleti ismeretek a 21. század könyvtárához. Budapest: Typotex, 2007. <http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b10095/>
- 4 Fidel, R.: The possible effect of abstracting guidelines on retrieval performance of free-text searching. = Information Processing and Management, Vol. 22, 1986, No. 4, 309–316. p.
- 5 Endres-Niggemeyer, B.: A procedural model of an abstractor at work. = International Forum of Information and Documentation, Vol. 15, 1990, No. 4, 3–15. p.
- 6 Armstrong, C. J.–Wheatley, A: Writing abstracts for online databases: results of an investigation of database producers' guidelines. = Program, Vol. 32, 1998, No. 4, 359–371. p.
- 7 Fattahi R: Library cataloging and abstracting and indexing services: reconciliation of principles in the online environment? = Library Review, Vol. 47, 1999, No. 4, 211–216. p.
- 8 Cremmins, E. T.: The art of abstracting. Philadelphia, ISI Press, 1982.
- 9 Koltay Tibor: A referálás elmélete és gyakorlata. Budapest, Könyvtári Intézet, 2003. 80 p.
- 10 Hartley pszichológus, akinek a nevét elsősorban a strukturált referátumokkal kapcsolatos vizsgálatai alapján (például Hartley, J.: Is it appropriate to use structural abstracts in non-medical science journals. = Journal of Information Science, Vol. 24, 1997, No. 5, 359–364. p.)

- 11 Hartley, J.–Kostoff, R. N.: How Useful are ‘Key Words’ in Scientific Journals? = Journal of Information Science, Vol. 29, 2003, No. 5, 433-438 p.
- 12 Falus Iván–Kotschy Beáta: Kompetencia alapú tanárképzés : divatos jelszó vagy a megújulás eszköze? = Pedagógusképzés, 2006. 3-4. sz., 67–75. p.
- 13 Peter Williams: The research skills killer. Widening access to technology has not improved the information literacy of young people. *Information World Review*, 04 Feb 2008. <http://www.iwr.co.uk/information-world-review/comment/2208977/research-skills-killer-3780710>
- 14 Nem nő az interneteléréssel a keresési és értelmezési képesség – van-e megfelelő oktató? KIT – Könyvtár–Információ–Társadalom (2008/9., febr. 27.) <http://www.kithirlevel.hu/index.php?oldal=cikk&c=7993>

Koltay Tibor

Vajdaság magyar könyvtárügye

A magyarság mint kisebbség

A kisebbségben élő magyarságnak számolnia kell a nyelvi és kulturális különbözőségeiből eredő hátrányokkal. A kisebbségben élők az ország többségével szemben egy másik kultúrát, nyelvet, mentalitást stb. jelentenek. Ez a másság sokszor vezet társadalmi hátrányokhoz és a többségi nemzet ellenszenvéhez.

A könyvtár szerepe, hogy az adott kultúrkört jelentő dokumentumokat megfelelő mennyiségben és minőségben szolgáltatni tudja. Ezzel a többségi állam azt is kifejezné, hogy nem tekinti alacsonyabb rendűnek a másik etnikum tagjait, a könyvtár pedig a kulturális önazonosságuk megteremtésének–megtartásának szolgálatába állhat. A saját kultúra megismertetésén keresztül erősödik az azonosságtudat és gyengül a kisebbségi létből fakadó hátrányosság érzete. Ha a nemzeti identitásuk nem szenved csorbát, a magyarság kisebbségi csoportjai kultúráját, hagyományait, szokásait megtartva tudnak az adott többségi társadalomba beilleszkedni, annak tevékeny részesévé válni. Kisebbségben csak az erős nemzeti identitással rendelkező egyének maradnak meg magyarnak, és lesznek magyarként az adott többségi társadalom aktív részesei. Ilyen esetben beszélünk **integrációról**.

Van azonban a társadalomba való beilleszkedésnek egy ennél „egyszerűbb” és egészségtelebber módja: az **asszimiláció**. Asszimiláció esetén az eltérő kultúrájú egyének beilleszkedése nemzeti identitásuk és hagyományaik feladásával, a többségi nemzet kultúrájába való beolvadással történik meg. Az asszimilációs folyamatok leginkább a szórványban, a vegyes házasságban élőknel jelentkeznek erőteljesebben. Veszélyeztetett rétegek a fiatalabb korosztályok, a diplomások, az urbanizált környezetben élők.

a) Nyelv és oktatás

A kisebbségnek a többségtől eltérő anyanyelve miatt kommunikációs akadályokkal is meg kell küzdenie. Az asszimilációt elősegítő tényező az anyanyelv használatának korlátozása, meghatározott területekre szűkülése. Az anyanyelv-